

A HATÁRÁROK

A száz öl széles lehajtó

Folytatandó a somosi fürdőhely történetét, most az Ágas sziget (népiesen Ágos sziget) nevű legelőről az állatoknak a Balatonba való lehajtására szolgáló sáv bemutatása következzen. Ugyanis a régmúltban az állatokat a Balatonba hajtva itatták. Az alábbi fotó egyértelműen a somosi strand közelében készült, mert a háttérben látszó Tihanyi-félsziget alapján ez jól beazonosítható!

A kőröshegyi marhák itatása a Balatonban, Szántód nyugati végénél kb.1862-1863. körül. Háttérben a bejáróhid, amelyen a vonattal érkezők eljuthattak a hajóhoz.

Ezt a lehajtót két árok szegélyezte: az egyik a platánallé melletti árok (lásd az 1. részben), a mai Balatonföldvár és Szántód határán; a másik pedig ettől 100 öl (182,88 m) távolságra Földvár felé található. Ma is megvan mindkét árok. A Földvár felőli határárok két célt szolgált: jelölte a lehajtásra szolgáló kőröshegyi terület határát, valamint kezdetben a rétről vezette le a vizet a Balaton felé. Később – talán az 1950-es években – csatorna ásásával a földvári halastó felé csapolták le a vizet a rétről.

Az Ágas szigeti legelő a Somos mellett vezető kaposvári (6505 számú) országút és a mai Balatonföldvár határa között terül el. Ez a rét az 1950. és 1960-as években az akkori gyermekek közkedvelt játszóra is volt egyben. Télen pedig a lejtők és a gémeskút környéki tó adott lehetőséget a téli sportoknak. Abban az időben a rét gyönyörűen tiszta és karbantartott volt. Ide hajtották ki naponta a kőröshegyi marhákat legelni. A mai somosi buszmegállótól gyalogút vezetett át Földvára. A Fóris kanyarban pedig egy lejtős kocsúton lehetett lehajtani a rétre. A gyalogosok és kerékpárosok ezek segítségével tudták lerövidíteni az útjukat. A 60-as évek első felében magam is erre jártam haza az iskolából szombati napokon, amikor nem akartam a buszra várni.

Kicsit forgassuk vissza az idő kerekét! A régi időkben Kőröshegy – Szántód és Balatonszárszó közé ékelődve – nagy Balaton parttal rendelkezett. Kőröshegy területén volt Földvárpusztá, amely 1948-ban önállósulva kivált Kőröshegyből. Ekkor Kőröshegy parti része már csak a 100 öl széles területre korlátozódott. Majd később (talán a 70-es években) ezt a területet is Földvárhoz kapcsolták. Ezzel teljesen megszűnt Kőröshegy vízparti kapcsolata. (Ami biztos, hogy Kőröshegy 1977 tavaszán társult Balatonföldvással, így Földvással alkotott egy Közös Községi Tanácsot. A becsatlakozó falvak jogilag megmaradtak, de csak előljáróik voltak. A Közös Tanács egy tanácselnökkel egy testülettel és egy költségvetéssel működött.)

A képen kék színnel vannak jelölve a 100 öles sávot határoló árkok.
A bal oldali árok a határárok, míg a jobb oldali a platán allé árka.

A korabeli iratokból megtudhatjuk, hogy miképpen is jött létre ez a 100 öl széles sáv. Az 1850-es évek közepén a Széchenyi uraság és a kőröshegyi jobbágyok között megállapodás született, melynek során földcserével biztosítva lett az állattartók számára, hogy a legelőről lehajthassák az állataikat itatni a Balatonra, a nyugati vasúti átjárón keresztül, amely a később megszűnt. Az 1960-ban megjelent Ethnográfia folyóirat kétoldalas cikkben számol be erről. Ebből idézek részleteket. (Kutatómunka: Aranyás Zsuzsa)

Egyezés a kőröshegyi Jobbágyak és az Uraság között az Úrbéri legelő elkülönzés és Úrbéri faizás tekintetében – 1847. Május 21-én

Alulírottak egyrészt én Gróf Zichy László, mint Nagyméltóságú sárvári Felső Vidéki Gróf Széchényi Lajos Ur ő Extja. javai adminisztrátora és Sopron megye előtt 1845-ik évi okt. 6-án vallott teljes meghatalmazottja más részről mi kőröshegyi Tnö. Ns. Somogy vármegyei helyiségnek Jobbágy lakosai és fentisztelt Ő Extja. Jobbágyai adjuk tudtára mindenknek akiknek illik, hogy mi az Úrbéri legelőnek és faizásnak elkülönzése végett következő egyezésre léptünk.

I-szor. Mi kőröshegyi Jobbágyok meggyőződve arról, hogy minekutánna a fentebb írt tárgyban a Ns. Vármegyéhez intézett folyamodásunk következtében mit egyezés útján Nagyméltóságú Uraságunk kegyelméből kaphatunk és ezen kívül az óhajtott cél a nyerendő legelő különös és folytonos használata iránt ellenne érve, Méltóságos földes Uraságunkhoz járulunk, hogy általában a helységtől nap keletre fekvő legelői tért különösen és mindenkfelett pedig az eddig volt **balatonmelléki** legelőt és ehez való czélszerűbb járulhatás végett a **somosi urasági birtoknak** és Prédikátor rétjének, úgy a helység által jelenleg adózás mellett bírt rétnak (s ezen két utolsónak másokkal kicserélés által) a legelőhöz való kapcsolást, [...] faizás tekintetéből átengedni méltóztasson.

2-szor. A jobbágyak ezen folyamodására Én Gróf Zichy László megvizsgáltatván és kiszámítatván a legelőül kívánt terek kiterjedését, bár ebből kijött, hogy a Jobbágyak kívánata felesleges, mégis tekintve azt, hogy a folyamodók eltérve a peres útról, kérésüket barátságos egyezés által kívánják elintéztetni, azért is, hogy a Jobbágyság kívánatát a mennyire lehet megközelíteni s ez által az egyezséget előmozdítsam, meg egyezem abban, hogy Kőröshegyen [...] ide zárt térkép és ezt magyarázó mérnöki, felszámítás szerint következő határok és feltételek mellett ajánlom a folyamodóknak:

f) A Pap erdő és **Szántódi határ** mentiben levő legelő iránt észrevételem nem lévén.
g) A **Balatonmelléki legelőre** nézve, minthogy a Jobbágyság legfőbb kívánata ezen legelői rész megkapásában pontosul, ezt pedig a jelen helyzetben úgy hogy még a **Somosi Uradalmi birtok** a Jobbágyak kéréséhez képest átengedtesse, sőt még a prédikátor és helység által adózás mellett bírt rétek is oda csatoltassanak, az uradalmi birtok csonkítása nélkül ki adni nem lehetne de mégis hogy a Jobbágyak kérése e részben is teljesülést nyerjen, szükség lesz a Gorzon rét, és Gönnyei urasági birtokok közé beszögelő jobbágy réteket becserélni, melyek ugyan a Gorzon rétben fognak pótoltatni s bár a már 2-ik osztályúak helyett 1-ső osztályú rét fog átadatni, mégis a cserét ugyanazon mértékben ajánlom, mint a birtok könyvben kitéve van, a Prédikátor és helység által bírt réteket legelőnek engedvén, ezeket szinte a Gorzonból és **Ágas szigeti** térből pótolni nem ellenzem és így ezen cserék után a **Somosi táblát** is átengedem, de azon kikötéssel, hogy ezen földekből 5 holdat a róm. kath., 5 holdat pedig a reform. lelkészek kapjanak s minden urasági adózás nélkül használhassanak.

h) A Balatonon való itatástól a Jobbágyakat elzárni nem akarván, a Posta úttól [nagyjából a Somfa utca vonalától] a Szántódi határ mentében a Balaton vízиг **100 öl szélességű** tért ajánlok, melyben a Balaton állandó és változó apálya a jobbágyoknak illetőségül beszámítatni nem fog.

3. szor. Mi is alulírt kőröshegyi Jobbágyak megértvén a M. Gróf Adminisztrátor Úr Ő Nagyságának ezen itt elsorolt ajánlatát és kívánatát, előre tett meggondolásunk és innen eredett meggyőződésünknel fogva elismerjük a Mélt. Úrnak boldogításunkra czélzó szándékát és kegyességét s minek utánna a körül írt tért bár hold szám mennyiségben nem tudhatjuk, de kiterjedése és fekvésére nézve ismerjük és így annak minemúsége s kiterjedése iránt alapos tudományunk volna, azért azt legelői térül

nemcsak elfogadjuk hanem azért alázatos köszönetünket is tesszük; különösen a tervezett cserékre nézve, látván itt is sorsunk javítását, önként és hálás szívvel megegyezünk különösen mi Dankházi Mihály, Papp Ádám István, Ország Gábor, Papp Sándor és ifj. Pintér János... Mélt. Uraságunknak tett ajánlatát nem csak önként elfogadjuk, sőt még ez iránt köszönettel is lenni tartozunk.

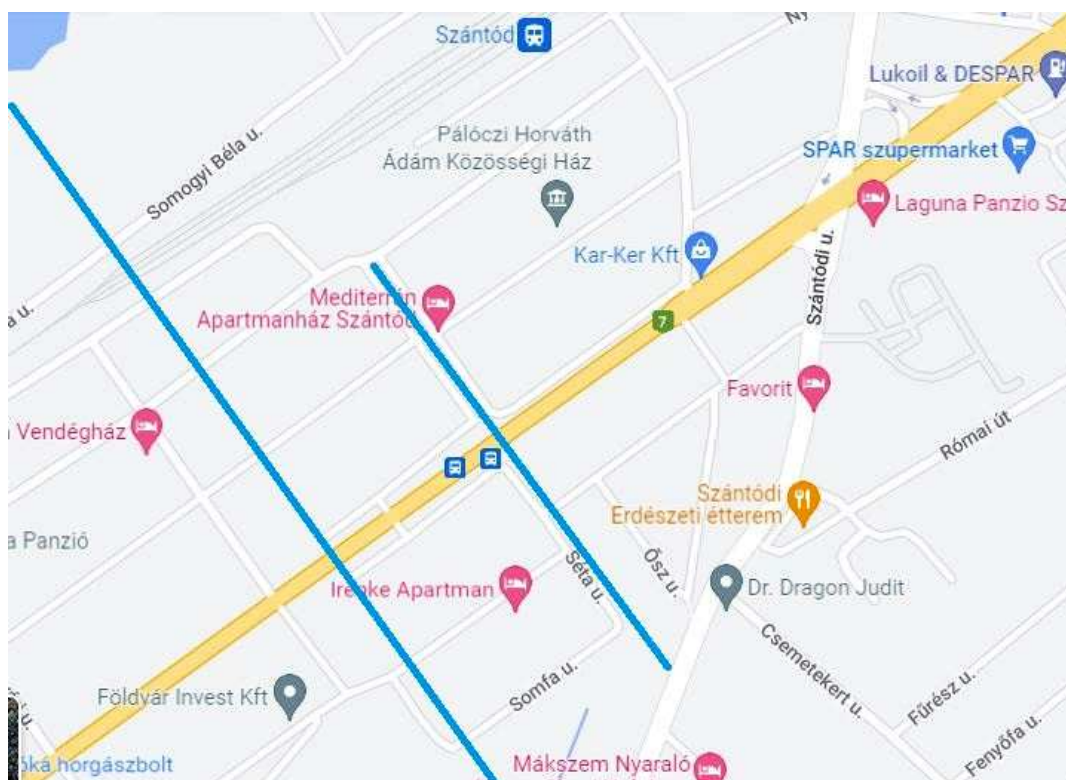
A földvári Somfa utcától indul a határárok, amely a Balatonba vezeti a csapadékvizet. A képen megjelöltem, hogy hol keresztezi a volt postaút nyomvonalát. A képen kevésbé látható, de a helyszínen (az úton és a szomszédos telkeken is) jól kivehető a volt út domborulata.

Az árok – a 7-es főút alatt áthaladva – egészen a vasútig jól nyomon követhető. A vasúton túl pedig ez az árok volt az egykori somosi strand nyugati határa.

Az árok a vasút alatt torkollik a Balatonba

A 2022-es állapotot tükröző térkép

A mai (2022-es) állapot a következő:

- A 100 öl széles lejárót a 60-as években kifarcellázták és lassacskán beépítették.
- A legelő funkciója idővel megszűnt. Ennek oka az, hogy megszűnt az állatállomány. A legelő területét mára visszavette a természet, benőtte a növényzet, mivel a "Natura 2000" besorolás miatt semmit nem kezhetnek azzal a tulajdonosai.

Vége a három részes sorozatnak!
Kiegészítéseket, pontosításokat szívesen fogadok!

Térképek: www.legifoto.hu
Korábbi tanulmányok: <http://szantodanno.club.hu/>

Bor Ferenc – Szántód, 2022. április 19.